

Bufnița - simbol al înțelepciunii - siglă a Bibliotecii Județene Mureș

MARIA-MAGDALENA FALL
Biblioteca Județeană Mureș

Bufnița - vânătorul nocturn

Descrieri ale bufniței găsim la Aristotel, iar primul studiu științific despre ea se întâlnește la Plinius. Ea face parte din ordinul Stigiformmes, pe mapamond fiind cunoscute aproximativ 215 specii.

Caracteristica inconfundabilă a bufniței este capul rotund și mare cu un bogat penaj al feței. Ochii mari sunt așezați în față, ciocul este scurt, curbat și foarte puternic. Datorită poziției ochilor bufnițele privesc numai înainte și totuși au capacitatea de a vedea aproape totul în jurul lor datorită faptului că pot să-și rotească capul pe gâtul lor scurt aproape în cerc complet (260- 270 de grade).

Ele își încep activitatea de vânătoare odată cu lăsarea serii și o continuă noaptea.. Ochii mari sunt sensibili la lumină, ceea ce le permite o vedere bună pe întuneric. Auzul este foarte bine dezvoltat, sesizând și cel mai mic zgomot în iarbă, iar penajul moale și bogat al corpului le conferă un zbor lin, fără zgomot, dându-le posibilitatea să-și atace prada prin surprindere. Se hrănesc cu păsări mici, insecte, broaște și pești.

Bufnița trezește în noi fascinație și frică în același timp. A fost venerată, temută, admirată și vânată. Ea este un simbol pentru bine și rău, fiind reprezentată în mitologie, în credința populară și în simbolismul tuturor popoarelor, din toate perioadele istorice, în multe situații contradictorii și a contribuit la menținerea unor superstiții.

Simbolismul este un limbaj universal catalizator folosit din cele mai vechi timpuri, care relevă precepte și credințe, împărțînd informații și

stârnind emoții, fiind o formă internațională de comunicare care depășește barierele de limbă, istorie, naționalitate, cultură și religie.

Simbolul este conotativ, având și o implicație sentimentală, pentru că stârnește răspunsuri emoționale, reprezentând indirect o ființă sau un obiect.

Originea cuvântului „simbol” derivă dintr-un obicei grecesc antic al unor grupuri de oameni, și anume acela de a sparge o tăbliță de lut în bucăți, fiecare membru al grupului primind la despărțire o piesă. Când grupul se reunea, piesele se reasamblau ca într-un mozaic, confirmându-se astfel identitatea individuală a grupului, acțiune numită în grecește *symballein* ceea ce înseamnă „a aduna împreună.” Astfel a luat naștere cuvântul grecesc *symbolon* – semn de recunoaștere - și de la acest cuvânt s-a dezvoltat latinescul *symbolum*.

Puterea semnelor și simbolurilor în antichitate era așa de mare încât Confucius declara că „*semnele și simbolurile reglementează lumea, nu cuvintele sau legile.*”¹

Simbolurile au fost folosite din cele mai vechi timpuri de către oameni, care încercau să reprezinte prin ele fenomenele inexplicabile pentru acele vremuri, ca de exemplu, răsăritul și apusul soarelui, fazele lunii sau apariția instantanee a tunetului și a fulgerului, acestea din urmă fiind considerate o dovadă a furiei cerești. Animalele care trăiau alături de om erau percepute în mod similar, ca fiind dotate cu puteri supranaturale, întocmai ca și copacii, plantele, formele de relief, munții și oceanele.

Fiind mereu preocupat de poziția sa în marea schemă a rânduiei lucrurilor și punându-și mereu întrebări despre geneza pământului și propria sa apariție, omul a identificat treptat universul cu niște simboluri ca: oul, care în termeni cosmici s-a născut din apa primară ce țâșnește în rai și pe pământ, sau pomul vieții – axis mundi (axa lumii) – care unea cele trei domenii: cu rădăcinile pe celălalt tărâm, cu ramuri ce dădeau flori pe Pământ și cu vârfuri ce ajungeau în rai.

¹ Clare Gibson, *Semne și simboluri: ghid ilustrat. Semnificații și origini*, Oradea, Editura Aquila' 93, 1998, p. 7

Conceptele cosmice ale primelor simboluri au evoluat îmbrăcând forme religioase, astrologice, filosofice, psihologice. Arta, literatura și drama au găsit în semne și simboluri o bogată paletă de inspirație.

De exemplu, vechii egipteni au conceput un complex panteonic de zeități omnipotente, care guvernau fiecare aspect al vieții și al morții, reprezentându-le prin niște imagini vizuale vaste. Vechii greci au venerat o multitudine de zei al căror simbolism colectiv a fost atât de puternic, încât l-au adoptat și romanii, demonstrând astfel rezonanța durabilă a efectului particular al simbolurilor.

Căutând înțelegerea cosmosului, astrologii urmăreau planetele și constelațiile creând sisteme simbolice complicate. Din acele vechi timpuri datează horoscoapele, care sunt și astăzi consultate în efortul de a prezice viitorul.

De studiul și explicarea simbolurilor au fost atrași mulți psihologi, psihanalisti, filosofi, cum ar fi Carl Gustav Jung, Sigmund Freud, Ludwig Wittgenstein și alții.

În timp ce arta religioasă era destinată în mod special alegoriei simbolice, în secolul al XIX-lea a predominat naturalismul și realismul, provocând o reacție sub forma mișcării simboliste europene, care a triumfat de la mijlocul anilor 1890 până la primul război mondial. Simbolismul a eliberat arta de sub constrângerea rigidă a realismului, pregătind calea mișcărilor de mai târziu: expresionismul, absurdul și suprealismul, toate bazându-se pe imagini puternic simbolice.

Tot din vremuri străvechi, simbolismul a fost folosit pentru exprimarea identității și pentru a confirma aderarea la anumite grupuri sociale. Oamenii pot fi simbolizați de o trăsătură dominantă a personalității lor sau de un atribut, ca de exemplu, înțelepciunea, inocența, patriotismul, în timp ce, în termeni psihologici, în realitate, personaje diferite pot purta măști în scopul ascunderii adevăratului lor ego, împrumutând caracteristici ale ființelor pe care le simbolizează masca. Calitatea de membru al sferei unei meserii sau profesii poate defini în plus identitatea, iar simbolurile generice ocupaționale pot fi adăugate celor care le practică, de exemplu, bărbierul prin briciul bărbierului, iar regele prin coroana sa.

Fiecare simbol este un microcosmos și poate fi receptat ca fiind expresia unui macrocosm, pentru că încorporează, reflectă și concentrează structura dinamică a cosmosului și a minții umane.

Simbolurile conțin în forma lor o bogată moștenire de milenii a experiențelor și preceptelor umanității, folosirea, prezentarea și interpretarea lor nu rămâne statică, pentru că noile asocieri și imagini proaspete se adaugă în mod constant entității fluide, dinamice luată drept vocabularul nostru simbolic colectiv.

Bufnița în mitologie și în credința populară

Bufnița ne fascinează prin alura feței ei iar faptul că închide ochii, mișcându-și pleoapele de sus în jos peste globii oculari, ca noi, îi conferă o expresie omenească. Pentru că se aseamănă cu noi, îi atribuim o parte din propria noastră inteligență și înțelepciune.

Pallas Athena, stăpâna orașului Athena, zeiță a înțelepciunii, învățăturilor, artelor, patroana protectoare al filosofilor, era poreclită, cu puțin măgulitoare poreclă, „ochi de bufniță”, această pasăre devenind astfel simbolul ei, fiind în același timp și simbolul înțelepciunii și al studiului pentru că, datorită calității sale de a vedea prin întuneric și datorită vieții sale nocturne, în termeni simbolici penetra ignoranța.

În mitologia greacă și romană bufniței i se atribuiau calități profetice, strigătul ei fiind un avertisment al morții apropiate, dar și calități de protectoare a armatei, bufnița însoțind luptătorii la război.

Pentru că aceste păsări erau foarte prolifiche în Atena, și fiind

considerată vietatea sacră al Athenei Pallas, bufnița este imprimată pe reversul monedei grecești din aceea vreme numită tetradrahmă, pe fața monedei aflându-se ștanțat capul Athenei.

Tetradrahma avea pe una din fețe imprimat capul Athenei, iar pe fața opusă o bufnița cu ramură de măslin.²

Bufnița este văzută rar din cauza vieții sale nocturne, dar îi auzim țipătul în noapte, ceea ce sună misterios și înfricoșător, iar zborul ei lin și fără zgomot contribuie la perceperea reală a fricii de întuneric. De aici și frica străveche a omului de întuneric, care poate deveni periculos tocmai datorită acțiunii de vânatoare a animalelor sălbatice nocturne.

Această frică străveche este reliefată în mitologia și credința populară a diverselor culturi din lume.

Adesea bufnițele sunt considerate demoni sau aducătoare de nenorocire. Aproape în toate culturile occidentale bufnița prevestește moartea, strigătul ei fiind interpretat ca „vino cu mine.” Rudele unui muribund vedeau pasărea nopții ca pasăre a morții, care vine să-i ia sufletul. Conform unei credințe a poporului român, cântecul ei s-ar traduce printr-o descriere a chiar gesturilor pe care le face moartea când îl „fură” pe cel hărăzit.

Mitologia poporului român asociază bufnița cu orizontul întunericului și cu tărâmurile infernale datorită caracteristicilor naturale ale ei – regimul nocturn, strigătul lugubru, zborul lin ca de nălucă, penajul în culori închise, ea apare ca reprezentare malefică, ca mesageră a morții și animal de rău augur. *„Deși glasul acestei păsări este de temut și nedorit, interpretarea cântecului ei diferă de locul și momentul în care ea se face auzită. Buha poate prevesti moartea, boala, războiul când cântă ziua ori în cimitire, sau vremea frumoasă când cântă seara ori dinspre răsărit, iar cucuveaua, care de obicei anunță o moarte iminentă, poate vesti ploaia ori nașterea unui prunc atunci când cântă pe casă și glasul ei seamănă cu scâncetul unui copil*

² *Ibidem*, p. 7.

mic.”³ „Buhaiul alb,” de exemplu, este considerat pasăre păzitoare de comori și lucruri scumpe îngropate în pământ.⁴

Fiind o pasăre de rău augur, cobitoare aducătoare de moarte, suferință, este foarte puțin iubită de omul satului tradițional și este ținută la mare distanță de spațiul locuit de acesta. Condiția ei marginală este subliniată în multe legende populare.

Fiind considerată ca pasăre a diavolului, în evul mediu i se atribuiă puteri malefice de vrăjitoare.

Un crud obicei din Grecia antică, urmat chiar și la noi până acum câteva secole, era acela de a țintui o bufniță cu aripile desfăcute pe poarta șurii sau a ogrăzii pentru a proteja vitele și a apăra ograda și grădina de fulgere și incendiu.

În culturile indiene și japoneze, bufnița avea legături cu crearea lumii. Credința populară a altor culturi considera bufnița responsabilă de fericire și de nenorociri de diferite tipuri, de schimbarea bruscă a vremii, de naștere și de moarte.

Fierte sau prăjite ele se foloseau ca și componente ale diverselor licori vrăjite sau la prepararea medicamentelor. Ca medicament se considera că ajută la alinarea suferințelor și la creșterea acuității vizuale. Ouăle de bufniță se foloseau la vindecarea alcoolismului.

În multe religii, ca cea a indienilor din America, a luptătorilor din Japonia, în unele părți din Africa, Australia și chiar și în China antică, bufnița era considerată o pasăre bună, având rolul de mijlocitoare între lumi.

³ Mihai Coman, *Mitologia populară românească II : Viețuitoarele văzduhului*, București, Editura Minerva, 1988, p. 100.

⁴ Tudor Pamfile, *Mitologia românească II. Comorile: Din viața poporului român, Culegere și studii XXX*, București, Librăriile SOCEC și Comp., 1916, p. 19.

Bufnița în artă și cultură

Cea mai veche reprezentare a bufniței datează din epoca de piatră, fiind descoperită în grottele de la Trois Frères din regiunea Pirineilor, în sudul Franței (fig. 1).

Pe tăblițele de ardezie din marile gropi megalitice din provincia Alentejo din Portugalia se regăsește imaginea bufniței (fig. 2).

În Egipt gravată pe un obelisc bufnița ca hieroglif reprezintă litera „M”. Era considerată ca fiind solie din împărăția morții (fig. 3).

Figura 1

Figura 2

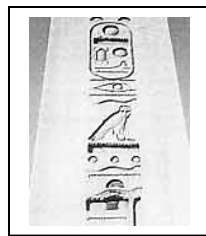

Figura 3

Michelangelo a sculptat-o pe statuia lui Grabmal Giuliano de Medici din Capela Medici între anii 1526-1531. (fig. 4)

Bufnița este redată de mulți artiști care-i subliniază diferitele trăsături de caracter în funcție de percepția fiecăruia.

Figura 4

Astfel, la Henkel Schöne, este o apariție neîndemânică și proastă, la alții cu ochelari, lumânări și făclii. (fig. 5)

Figura 5

Figura 6

Acuarela din 1508 al lui Albert Dürer demonstrează un studiu aprofundat al păsării, pe care o redă cu multă naturaleză. (fig. 6)

Bufnița apare de peste 40 de ori în tablourile pictorului din evul mediu Hieronymus Bosch (1450-1516). În picturile sale ea reprezintă fie dușmănia și ticăloșia omului, fie desfrânarea, unul din cele șapte păcate de moarte, ca în tabloul „Grădina plăcerii” (secolul 15) (fig. 7)

Figura 7

Figura 8

„Malle Babbe” al pictorului Frans Hals (în jurul anului 1630) din Țările de Jos este un personaj între vrăjitoare și nebună beată. Bufnița de pe umărul ei se poate interpreta, probabil, ca sfătuitoare morală, pentru că bufnița era considerată în același timp ca însoțitoare a tinerelor fete. (fig. 8)

În lucrarea lui Goya „Somnul rațiunii naște monștri”(Seria Caprichos, 1797-1799, Madrid. Prado), bufnițele reprezintă coșmarurile nocturne, care tulbură odihna omului cu subconștientul încărcat⁵.

Figura 9

De asemenea, la indienii din America, bufnița avea o însemnătate deosebită. Unele triburi o venerau purtând pana ei ca talisman (fig. 9), sau având-o la ei ca pasăre împăiată. Se rugau la bufniță să le fie alături și să-i ajute în afaceri (fig. 10).

⁵ *Szimbólumtár : Jelképek, motívumok, témák az egyetemes és a magyar kultúrából*, Budapest, Balassi Kiadó, 1997, p. 66.

Figura 10

Grafica lui Pablo Picasso redă pasărea prin câteva trăsături de creion (fig. 11 – 12). În sculpturile și ceramica sa reliefează ciudățenia și răutatea bufniței, ca de exemplu „Buha” realizată în 1949 (fig. 13) și „Vasul cu trup de femeie” – ceramică pictată în 1950 (fig. 14)

Figura 11

Figura 12

Figura 13

Figura 14

Figura 15

Hans Arp (1963) prezintă bufnița sub formă stilizată. (fig. 15). Realistul Max Ernst este atras de alura arhaică și secretoasă a păsării. În tabloul său în ulei intitulat „Red Owl” (1952) surprinde grafic pasărea. Culoarea roșie folosită se poate interpreta ca reprezentând iadul.

Mai jos putem vedea bufnițele reprezentate de Celestino Piatti (fig. 16-17), și celebra „Bufnița albastră” de Heide Dahl (fig. 18).

Figura 16

Figura 17

Figura 18

Bufnița a mai fost reprezentată în lucrările artiștilor Paul Flora, Hans Orlowski, Hort Jannssen, Max Olderock și alții.

Bufnița ca pasăre de rău augur apare și în legendele populare românești. Este reprezentată în operele lui William Shakespeare, Homer și în poveștile fraților Grimm.

Bufnița sigla unor instituții

Bufnița, pasăre a înțelepciunii și studiului este folosită ca siglă de către instituții precum biblioteci, școli, universități, edituri, simbolizând prin aceasta menirea acestor structuri instituționale de a „penetra în tunicul ignoranței, necunoașterii, lipsei de cultură.” De aceea, bufnița se asociază cu cartea, izvor de înțelepciune oferind posibilitatea lărgirii orizontului cultural și multiplelor satisfacții estetice și intelectuale.

Mai jos sunt redată siglele folosite de Biblioteca Județeană Mureș cu ocazia manifestărilor cultural-artistice organizate de instituție, aplicându-se pe invitații, afișe, pliante-program și diplome onorifice.

Prima siglă a Bibliotecii Județene Mureș, creată, prin desenarea unei bufnițe stilizate stând pe o carte închisă, în anul 1991, apare aplicată pe invitații și broșurile-program ale instituției începând cu 9 mai 1991.

Bufnița în ceară roșie a fost creată după ideea d-lui Dimitrie Poptămaș, director al Bibliotecii Județene Mureș în perioada 1985-2005, în colaborare cu Muzeul de Artă, prin aplicarea bufniței negre pe sigiliul din ceară roșie cu nouă colțuri. Această siglă se folosește simplă sau cu cocarda tricoloră pe diplomele de onoare „Pro Libro Senator” oferite de bibliotecă unor personalități.

Sigla Bibliotecii Județene Mureș a fost creată de informaticianul bibliotecii, Alexandru Tcaciuc, în anul 2001, prin prelucrarea bufniței de pe sigla neagră și înscriind inițialele bibliotecii sub siglă, care, alături de sigla Bibliotecii Teleki, este folosită pe antetul documentelor oficiale. Se presupune că sigla Bibliotecii Teleki a fost creată de contele Teleki Domokos în perioada 1940-1944, perioadă în care s-au făcut reparații și modificări la clădirea bibliotecii, s-a zidit una din porți, în spațiul astfel obținut fiind organizat Muzeul celor doi Bolyai, tatăl și fiul, (Nu am găsit documente care să ateste exact anul în care s-a realizat această siglă. În 1958 apare sigla pe ghidul Bibliotecii Teleki.)

Sigla folosită la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș, pe plicuri, afișe, invitații, pliante-program, cu ocazia diferitelor manifestări cultural-artistice organizate la această secție, reprezintă o bufniță viu colorată, pentru a atrage atenția copiilor; a fost preluată de pe un site de pe internet de

informaticianul bibliotecii.

Placa bilingvă de lângă poarta de acces a bibliotecii Teleki-Bolyai

Câteva exemple de sigle cu bufniță folosite de universități, școli, edituri și alte instituții:

Die Eule -
Symbol

der

Philosophy
at the
University of
Northern Colorado

Die Eule – Symbol der Weisheit - als Logo der Kreisbibliothek Mureş

Zusammenfassung

Die Eule gehört zu der Vogelgruppe Strigiformes, und zur Zeit gibt es ca. 215 bekannte verschiedene Arten auf der ganze Welt. Die Eule wurde schon von Aristotel beschrieben aber die erste wissenschaftliche Beschreibung hat Plinius gemacht.

Der unverwechselbare Merkmal einer Eule ist das Eulengesicht, das durch den dicken Kopf, die großen, nach vorne gerichteten Augen, den großen Gesichtsschleier und einen kräftigen Hakenschnabel gekennzeichnet ist. Dieses Gesicht lässt sie uns sehr menschlich erscheinen. Sie ist dämmerungs- und nachtaktiv. Sie sind vorzüglich an die nächtliche Lebensweise angepasst, durch den geräuschlose Flug, das scharfe Sehen und das ausgezeichnete Hören. Die Eule fasziniert uns, aber löst bei uns gleichzeitig Angst aus. Sie wurde verehrt, gefürchtet, bewundert und verworfen. Deshalb stellt sich die Eule in Mythos, Volksglauben und Symbolik aller Völker und über alle Zeitepochen in vielen widersprüchlichen und abergläubischen Bilder dar.

In Griechenland war die Eule gut angesehen und galt als Weisheitsvogel, ausgewählt von der Göttin Athene, der Beschützerin Athens und Göttin der Weisheit. Auf den griechischen Münzen – Tetradrachmen - war der Kopf der Athene auf der Vorderseite abgebildet und auf der Rückseite eine Eule mit Ölweig. Diese Münzen wurden kurz „Eule“ genannt.

In Mythologie und Volksglauben aller Kulturen galten die Eule oft als Dämonen oder Unglücksboten. Von den Angehörigen eines Sterbenden wurde der Nachtvogel als Totenvogel gesehen, der kam, um die Seele des Toten zu holen. Bei den Indianern Nordamerikas, in Teilen Afrikas und Arabiens, in Australien und China wurde die Eule positiv als Mittlerin zwischen den Welten mit der Seelenwanderung in Zusammenhang gebracht.

Die Eule kommt auch in Kunst und Literatur vor. Sie wurde gezeichnet, gemalt und bildhauerisch gestaltet von mehreren Künstlern zum

Beispiel Michelangelo, Albrecht Dürer, Hieronymus Bosch, Pablo Picasso, Max Ernst, Celestino Piatti, Heide Dahl und andere. Sie kommt in Literatur auch vor, zum Beispiel bei Shakespeare, Homer und Brüder Grimm.

Die Eule wird häufig als Symbol der Weisheit mit Doktorhut und Talar oder auch auf Büchern sitzend dargestellt. Viele Schulen, Universitäten, Bibliotheken, Buchhandlungen und Buchverlage haben die Eule als Emblem gewählt, so auch die Kreisbibliothek Mureș (Biblioteca Județeană Mureș).